

JOHN LOCKE'UN LIBERALİZM KURAMI ÜZERİNE

ON THE DOCTRINE OF LIBERALISM BY JOHN LOCKE

İdil Su EKMEKÇİ*

Özet: Bu çalışmada 17. yüzyılın en önemli İngiliz düşünürlerinden ve siyasal düşünce tarihinin de en önemli isimlerinden biri olan John Locke'un liberalizm anlayışını genel hatları ile açıklamaya çalışacağım. John Locke, öncelikle belirtmek gerekir ki, Rousseau'nun etkilendiği düşünürlerden biridir. Locke da, Rousseau gibi toplumsal sözleşme kuramcısı ve doğal hukuk doktrini savunucusudur.

Anahtar Kelimeler: Locke, liberalizm, Leviathan, cezalandırma, kuvvetler ayrımı, mülkiyet, özgürlük, demokrasi.

Abstract: In this study, I will generally try to explain John Locke's understanding of liberalism who is considered to be one of the pioneers of the 17th Century British thinker and the pioneer of the history of political thinking as well. Firstly, John Locke is one of the thinkers that influences Rousseau. Like Rousseau, Locke is the social contract doctrinarian and the defender of the doctrine of law as well.

Keywords: Locke, liberalism, Leviathan, punishment, separation of powers, ownership, liberty, democracy.

GİRİŞ

Kuvvetler ayrılığı kuramını ilk kez ortaya atan da Locke olmuştur. Bu iki teorisyenin dışında doğal hukukun diğer savunucusu Thomas Hobbes olup, teorileri ile iki düşünüre de esin kaynağı olmuştur. Dolayısıyla modern sözleşme kuramcılarının da ilki Hobbes'tur.

* Avukat, İstanbul Barosu; TC. İstanbul Kültür Üniversitesi Kamu Hukuku Yüksek Lisans Öğrencisi.

I. Hobbes, Locke ve Rousseau'nun genel açıdan yönetim anlayışları

Hobbes, insanların henüz topluluk halindeyken yani henüz bir toplumdan ve devletten söz edemediğimiz doğal durumundaki hallerini bir savaş ve kaos hali olarak görmektedir. Bu düşüncenin temelinde insanların egoist olduğu düşüncesi yatmaktadır. Hobbes için meşru egemenlik ancak monarşi(monark), azınlık(aristokrasi) ve çoğunluk(demokrasi) şeklinde olabilir. Rousseau'nun da meşru egemenlik anlayışının çizgisi bu şekilde olduğunu Toplum Sözleşmesi'ni incelediğimizde anlayabiliyoruz. Hobbes'un en iyi yönetim olarak adlandırdığı monarşi, aynı şekilde Rousseau'nun da doğru yönetim tercihidir. Çünkü Hobbes, barışın ve mutluluğun kaynağını tek kişinin yani monarkın egemenliğinde görür. Locke, Hobbes'un, doğal duruma dair bir savaş ve kaos olarak yaptığı nitelendirmeye karşı çıkar. Aksine doğal durumun bir barış, eşitlik, yardımlaşma ve mutluluk hali olduğunu söyler. Buradaki eşitlik hak ve kuvvet eşitliğidir. Monarşiye de karşı çıkarak en uygun yönetimin demokrasi olduğunu ileri sürer. Rousseau ise demokrasinin uygulanamazlığını savunur. Bunun sebebinin, *"Tanrıların bir halkı olsaydı, demokrasi ile yönetilirdi. Böylesine yetkin bir yönetim insanlara göre değil"* tümcesinden anlayabiliyoruz.¹

II. Leviathan

Thomas Hobbes tarafından 1651 tarihinde yazılmış bu eserde, Leviathan mutlak güç ve yetkilere sahip egemen devleti ifade etmektedir. Hobbes'un Leviathan kavramı konumuzla ilintili olduğundan kısaca açıklamakta yarar var. Bu kavramı Hobbes şöyle açıklar: *"Onları(vatandaşları) yabancıların istilasından koruyabilmenin, birbirlerine zarar vermektен engellemenin, kendi sanayilerini ve yeryüzünün meyvelerini güvence altına almanın yolu bütün gücü ve kudreti bir tek insan ya da insanların meclisine vermektir... (Toplumda yaşayan) İnsanlar birbirlerine 'Ben haklarımdan vazgeçiyorum ve tüm haklarımı bu insana ya da insanların meclisine veriyorum' demelidirler. Böylece bütün güç ve kudret tek bir insanda*

¹ Jean - Jacques Rousseau, *Toplum Sözleşmesi*, Öteki Yayınevi, İstanbul, 2007, s.114.

toplanır. Bu devlet ya da civitas olarak adlandırılır. Bu, büyük Leviathan'ın doğması demektir."

Leviathan, insanların hak ve özgürlüklerini korumak için oluşturulan devlettir. Ancak bu, zamanla büyüyerek bireylerin üzerinde tiranlık kurmaya başlar. Krallar, imparatorlar ve sultanlar, insanların üzerlerinde tahakküm kurmaya başlarlar. Locke'un temel haklar olarak bahsettiği yaşam, mülkiyet ve özgürlük hakları baskı altında yok olmaya başlar. Devlet faaliyetleri genişler ve ekonomi gelişir. Böylelikle harcamalar ve borçlanmalar da artar. Bunların sonucunda vergiler de artmaya başlar ve Leviathan artık büyümüştür.

III. Liberalizm Ve Özgürlük Anlayışı

İnsan hakları Locke'a göre üç kategoriye ayrılır. Bunlar; yaşam, hürriyet ve mülkiyettir. Liberalizm, bireyin özgürlüğünü ve temel haklarını güvence altına almayı amaçlar. Bununla birlikte siyasal iktidarın sınırlandırılması da bu amaç doğrultusunda gerçekleşmelidir. Bu anlayışın amacı, bireyin karşısındaki özgürlüğünü kısıtlayıcı engelleri kaldırmak ve temel haklarını korumaktır. Toplumu oluşturan bireyin varlığı, halktan ve toplumdaki daha üstündür. Dolayısıyla Locke'un üç kategori şeklinde temellendirdiği temel haklar da toplum için değil, toplumu oluşturan bireyler içindir. Bireye öncelikli bakılmasıdaki temel sebep ise, bireyin ve haklarının toplum oluşmadan önce var olmasıdır. Liberalizmde devletin otoritesi, bu temel haklarla sınırlandırılmıştır.

Locke'cu liberalizmin hareket noktası, "freedom from" ilkesi yani "bir şeyden özgürlük" ilkesidir. Bu ilke özgürlüğü, devletten yani otoriteden bağımsız olmaya bağlı olarak açıklar ve görür. Rousseau ise "etatist liberalizm" den hareketle özgürlüğün yalnızca "yönetilmemek" ve "müdahale edilmemek" olarak anlaşılmasına karşı çıkar, devleti ise özgürlüğü gerçekleştirecek bir otorite olarak görür. Devleti minimize etmek yerine ona yeniden biçim verilmesi gerektiğini önerir.

Locke'un liberal kuramı olan doğal hukuk öğretisi, insanın devletten üstün olan temel haklarını konu edinir. Örneğin kategorize ettiği

üç temel haktan biri olan özgürlük, bireyin dışarıdan gelen bir baskı altında kalmadan istediği şekilde davranabilmesini ifade ettiğinden “negatif özgürlük” olarak adlandırılır. Dolayısıyla bu düşümselliğin sağladığı insan davranışlarındaki esneklik bize özgürlüğün uygulanışı hakkında ipucu verecektir. Çünkü negatif özgürlüğün temel ilkesi olan “bir şeyden özgürlük”, otoritelere pozitif değil, temel hakların uygulanmasını kısıtlayıcı eylemlere ve baskılara gidilmemesi yani bu hakların korunması gerektiği yönünde bir yükümlülük getirir. Rousseau'nun özgürlük anlayışı ise “pozitif özgürlük” tür. Çünkü toplumu oluşturan bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin devlet eli ile güvence altına alınacağını savunur ve otoritelere bu şekilde bir düşünüş ile olumlu bir yükümlülük getirir. Etatist anlayışa yani Rousseau'ya göre devlet, özgürlüğü yerine getirmekte bir aracı durumdadır.

Constant'ın “*Kişilere yasaklanmayan her şey müsaade edilmiş demektir; siyasal iktidarlar için ise, izin verilmemiş her şey yasaklanmıştır*” sözü, liberalizmin özgürlük anlayışını özetler.²

IV.Mülkiyet

Doğal durumda insan özgür olduğu için mallarının efendisi de kendisidir. Fakat Locke, herkesin kralının yine kendisi olduğu durumunda, adaletin tam olarak sağlanamayacağını savunuyor. Tam bir adaletten söz edemediğimiz için de, insanların tam olarak mutlu olduğunu söyleyemeyiz. Locke, mülkiyet anlayışının içerisinde, hak, adalet, eşitlik, özgürlük ve yaşam haklarını açıklamıştır. Bu anlamda mülkiyet, Locke için oldukça temel bir haktır. İnsan dolayısıyla, özgürlüğünü adaletli şekilde kullanabilmek için mülkiyeti koruma altına alması gerekir. Bu da toplum düzenine geçiş ile mümkün kılınır. Çünkü doğa durumu, mülkiyet ve özgürlükleri korumak için yeteri güvenceyi insanlara sağlamamakta ve bunun neticesi olarak da adaletsizliği doğurmaktadır.

Locke, mülkiyet hakkının sınırını da belirlemeye çalışmıştır. Toprağı insana veren Tanrı olduğuna göre, mülkiyet hakkı kutsaldır. Kimse kimsenin mülküne el uzatamaz. Toprağı veren Tanrı, bu nimetten

² Fatih Türe, “Antik Liberalizm mi Yoksa Modern Sofizm mi?,” SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 23. s. 42, 21 Ocak 2013 <http://www.iibf.selcuk.edu.tr/iibf_dergi/dosyalar/151347998233.pdf>

herkesin yararlanmasını da istediği için her insan sadece ihtiyacını karşılayacak kadar mülk edinmelidir. Şu halde, her insanın mülkiyet hakkı, diğer insanların mülkiyet hakkıyla sınırlanmıştır. Toplumdan önce var olan bu hakkı korumak da toplum yasalarına düşer.³

V. Çoğulcu Demokrasi

Locke'a göre, monarşinin toplumla uyumsuz olduğu yönündeki düşüncesinin temeli, insanın doğal durumundan kurtulmak istemesidir. Çünkü monarşide de insan, doğal durumdaki gibi yeterince özgür değildir. Bu sefer de söz konusu monarkın istekleri devreye gireceğinden insan yine özgür olamayacaktır.

Doğal durumda insanlar tüm erkleri kendileri kullanmaktayken, siyasal toplum düzenine geçtikleri anda anlaşmazlıklarını karara bağlama ve cezalandırma yetkilerini ortak başvuruda bulunabilecekleri bir güce devrederler. Bütün insanları tek bir düşünce altında birleştirmek imkânsız olduğundan, insanların çoğunluğun istemine bağlanmayı kabul etmeleri gerekmektedir. Buna çoğunlukçu demokrasi denir ve bu anlayışta devlet, halkın çoğunluğunun iradesine göre yönetilmelidir. Ve bu karar da her şeyden üstün, mutlak olan iradedir. Çoğulcu(plüralist) demokrasi anlayışı mutlak olduğundan sınırlandırılmaz ve kendisini (çoğunluk tarafından yönetileceği anlayışını) yadsıyamaz. Çoğunluk kararı aynı zamanda azınlığın da temel hak ve özgürlüklerini göz önünde bulundurmalıdır.

Yasaları yapacak olan halk, yürütme erkini de yerine getirmek üzere bir seçim yapar. Seçim sonucu temsilciler seçilir ve bu hükümetin şekli artık demokrasi olmuş olur. Yasama ve yürütme aynı elde toplanırsa kuvvetler birliği ortaya çıkar. Erkler yürütmede birleşirse "diktatörlük rejimi", yasamada birleşirse de "konvansiyonel ya da meclis hükümeti rejimi" ortaya çıkar.⁴ Locke da Rousseau'nun toplum sözleşmesi kuramında açıkladığı üzere karma hükümetin de kimi devletlerde olabileceğini savunmuştur.

³ Müzeyyen Eroğlu, "John Locke'un Devlet Teorisi," Akademik Bakış Dergisi, Sayı 21, Temmuz - Ağustos - Eylül - 2010, s. 6, 21 Ocak 2013 <http://arastirmax.com/system/files/dergiler/9383/makaleler/21/arastirmax_3929_pp_1-15.pdf>

⁴ Eroğlu, 8.

VI. Yasama

Locke, yasama ve yürütme erklerinin gücünün kaynağını halk olarak görmektedir. Dolayısıyla da meşru bir yönetim, özgür insanların iradesine bağlıdır. Ancak Locke, yine de yasamayı sınırlı bir güç olarak kabul etmektedir. Öncelikle yasama erki, halkın canı ve malı üzerinde bir keyfiliğe sahip olamaz. Kimsenin malını, kendi rızası olmaksızın elinden alamaz. Geçici ve keyfi kararlar ile iktidarı zorla ele geçiremez. Devlet rastgele kararlar ile değil; yazılı, öngörülebilir, ulaşılabilir ve anlaşılabilir olan kanunlar içerisinde işlevini sürdürmelidir. Ayrıca kanun yapma yetkisini de kimseye devredemez.

VII. Kuvvetler Ayrımı

Locke'a göre devlette üç erk bulunmaktadır. Bunlar; yasama, yürütme ve federatif güçtür. Yasama erki, en üstün güçtür ve toplumu ve toplumu oluşturan bireyleri korumak amaçlı yasalar koyar. Bu yasaları uygulamak için bir de yürütme erkine ve dış tehditlere karşı da federatif bir güce ihtiyaç vardır. Yasama gücü, toplum içerisindeki bir bireye, başka bir bireyin zarar vermesi halinde cezalandırma yetkisine sahiptir. Aynı zamanda da hangi suçlara hangi cezaların verileceğini belirlemekle de görevlidir. Kanun yapmak için halk tarafından seçilen kişiler, kanunu yaptıktan sonra kendi yaptıkları kanunlara, toplum içerisindeki diğer tüm insanlar gibi boyun eğerler. Bu yasaları uygulamaya koyacak güç ise yürütme erkidir. Yürütme kaynağını yasamadan aldığından yasaların sınırını aşmadan işlevini sürdürür.

Federatif güç ise, savaş ve barış hakkını içermektedir. Yani dış tehditlere karşı güvenlik sağlar. Yasama ve yürütme erklerine bağlıdır. Locke'un, yasama ve yürütmeyi birbirinden bağımsız tutmasındaki amaç, temel olarak hak ve özgürlüklerin yasalara uygun şekilde korunması ile ilgilidir.

Locke'un anlayışında yasama en üstün erkter ve yürütme ona bağlıdır. Yargılama da yasamaya bağlı şekildedir. Montesquie'yu Locke'tan ayıran nokta ise, üç erkin de birbirinden bağımsız olarak çalışması ve birbirlerini denetler durumda olmalarıdır.

VIII. Cezalandırma Yaklaşımı

Locke'a göre toplum oluşmadan önce doğa hukuku vardı ve bu bağıtta kimse başka bir insan üzerinde bir baskı kuramazdı. Yani insanlar bu bağıtta özgürdü. Peki insanlar, kendilerine yönelik gerçekleşen özgürlüklerine saldırı durumunda ne yapıyordu? Bu durumda henüz toplum değil topluluktan söz edebildiğimiz için Locke'a göre bu gibi saldırıların söz konusu olduğu durumlarda yetkinin tamamı kişideydi ve bu yetki cezalandırma yetkisiydi. Dolayısıyla bu dönem Hobbes'un "*herkesin herkesle savaştığı dönem*" şeklinde tanımladığı bir kaos ortamı olasılığını içermektedir.⁵ Devletin yetkisi işte bu kaosu önlemeye yönelik olan tedbirleri almaktır. Bundan dolayı devletin sorumluluğu, insanların toplumsal sözleşme ile devrettikleri cezalandırma yetkisini kullanmaktır. Bu sorumluluk da, güvenlik ve adalet duygusunu, hak ve özgürlüklerin kendisini değil fakat korunmasını içerir. Devlet bu sınırlar içerisinde kaldığı müddetçe meşruluğunu korur.

Devletin meşruluğunu yitirmemesinde liberal görüş; hukuk devleti ve kuvvetler ayrılığı ilkelerinin etkin rolü olduğunu söyler. Devletin en önemli görevi liberallere göre, insanların doğa bağıtı gereği olan haklarını tanımak ve korumaktır. Bu koruma da hukuk devleti ile gerçekleşir. Devletin işlevini sınırlandıracak olan temel hak ve özgürlükler konusunda kurallara uyulup uyulmadığı, kuvvetler ayrılığı ilkesi ile de bir denetim mekanizmasına tabi tutulur.

Doğa bağıtında yani aklın hukukunda özgürlük yaklaşımı hiç kimseye birbirinin can veya mal özgürlüğünü ortadan kaldırma yetkisi vermemektedir. Ancak doğa bağıtında hakkı ihlal edilen kişinin, ihlal edeni cezalandırma hakkı vardır. Kişi cezalandırırken doğa bağıtının gereğini uygulamaktadır. Fakat bu durumun bir takım insanî duygulardan kaynaklı sakıncaları olmuştur. Bu sakıncalar zamanla yerini kaosa bırakmaya başlayınca da insanlar doğa durumundan çıkmak ve terk etmek istemişlerdir. Böylelikle de insanlar topluluk durumundan çıkıp toplum durumun gelmeye başlamışlardır.

İnsanlar topluluk halinden siyasal toplum düzenine geçince bir takım sınırlar çizilmiştir. Doğal durumdayken ellerindeki iki haktan

⁵ Türe, 42.

biri olan kendilerine ve başkalarına zarar vermeden her şeyi yapabilme hakkını(yani özgürlük anlayışı) kısmen bırakmışlar; bir diğer hak olan cezalandırma yetkisini de tamamen devlete yani siyasal iktidara bırakmışlardır.

IX. Sonuç Mahiyetinde “Locke’un Kuvvetler Ayrılığı Kuramının Anayasamızdaki Yeri”

1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 6. maddesi der ki; “Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir.” 7. madde ise, yasama yetkisinin Türk milleti adına meclise ait olduğunu ve bunun devredilmezliğini belirtmiştir. 8. madde, yürütme yetkisini Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kuruluna devretmiş ve bu yetkinin yasalara uygun olarak kullanılacağını hükme bağlamıştır. 9. madde ise yargı erkini düzenlemiş olup, bu gücü yine millet adına bağımsız mahkemelere devretmiştir. Yasama organlarının işlemlerini denetleme görevi de bir denetleme organı olan Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir. Bahsettiğim bu esaslar 1961 Anayasamızda da vardı ve ilk olarak da kuvvetler ayrılığı ilkesi hukuk sistemimize, 1961 Anayasası ile gelmişti.

Bütün bu açıklamalardan hareketle, anayasamızda bir denetim mekanizmasının işlediğini görebiliyoruz. Bu üç erk birbirlerinden bağımsız olmakla birlikte aynı zamanda bir denetim sisteminin de içerisindedirler. Yürütme ve yargı erklerinin her ikisi de yasalara bağlıdır. Bu anlamda Locke'un kuvvetler ayrımı kuramını anayasamızda görebiliyoruz.

Yasaların Locke'un da belirttiği gibi yazılı şekilde, öngörülebilir, ulaşılabilir ve anlaşılabilir olması toplumu oluşturan bireyler için önemlidir. Çünkü yasalar, egemen gücün bir yansımasıdır. Bu nedenle oluşturulacak anayasada olması gerekenlerden biri bu husustur.

Kanun yapmak, Locke'a göre yukarıda da sözü edildiği gibi, halkın kanunu yapmak üzere birtakım yetkin kişiler seçmesi ve bu kişilerin de kanunları halkın(çoğunluğun) iradesi doğrultusunda yapmasından sonra görevlerinin son bulması işlevi şeklinde olmalıdır. Kanunu yapanlar da tıpkı halk gibi bu kanunlara uyarlar. Burada dikkat çekilmesi gereken nokta kanımca, yasaları yapacak olanları yürüt-

menin değil halkın seçmiş olduğudur. Rousseau'nun tabiri ile "genel iradenin" ortaya sağlıklı bir şekilde çıkması için bu önemli bir noktadır. Yasaları yapacak kişinin monark olması ya da monarkın seçtiği kişi olması veya bu kişileri azınlığın seçmesi birtakım olumsuzluklara yol açacaktır. Çünkü irade, halkın iradesi yani genel irade değil, artık özel irade olmuş demektir. Yürütme organının yasayı veya yasaları yapacak olan kişileri belirlemesi de, kanımca yasamanın yürütmenin eline geçtiğinin bir tezahürüdür. Keza bu da yine sağlıklı olacaktır. Çünkü yürütme erkini belirleyen zaten halktır. Halk tarafından seçilenlerin "seçici" rol oynaması kanımca artık ilk iradeyi yani halkı yadsıyacak ve bu da özel bir irade durumuna dönüşecektir. Bu nedenle yapılacak olan bir anayasada özellikle yasama konusundaki bu hususa yer verilmesi oldukça önemlidir.

KAYNAKLAR

- Geçit, Bekir, John Locke ve John Rawls'un Devlet Anlayışlarında Liberal Düşünüşün, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Mersin 2011.
- Roussesu, Jean- Jacques, Anayasa Projeleri- Korsika Anayasa Projesi, Polonya Hükümeti ve Reform Tasarısı Üzerine Düşünceler, İstanbul: Say Yayınevi, 2008.
- Roussesu, Jean - Jacques, Toplum Sözleşmesi, İstanbul: Öteki Yayınevi, 2007.
- Rousseau, Jean-Jacques, Toplumsal Sözleşme ve Söylemler -özgün koşut metinler ile birlikte- çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınevi, 2011.

İNTERNET KAYNAKÇASI

- Emeklier, Bilgehan, Thomas Hobbes ve John Locke'un Güvenlik Anlayışlarının Karşılaştırmalı Bir Analizi, Journal of Security Strategies (Güvenlik Stratejileri Dergisi), sayı: 13 / 2011 <<http://www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&iid=735ef105f7204b9e93e8bf57d4260b6e>>
- Eroğlu, Müzeyyen, "John Locke'un Devlet Teorisi," Akademik Bakış Dergisi, Sayı 21, Temmuz - Ağustos - Eylül - 2010, 21 Ocak 2013 <<http://arastirmax.com/>

[system/files/dergiler/9383/makaleler/21/arastirmax_3929_pp_1-15.pdf](http://www.flsfdergisi.com/system/files/dergiler/9383/makaleler/21/arastirmax_3929_pp_1-15.pdf)>

Özgüç, Orhan J.J. Rousseau'da Genel İrade Kavramı, FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), 2012 Güz, sayı: 14 <www.flsfdergisi.com>

Türe, Fatih, "Antik Liberalizm mi Yoksa Modern Sofizm mi?," SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 23, 21 Ocak 2013 <http://www.iibf.selcuk.edu.tr/iibf_dergi/dosyalar/151347998233.pdf>